

Палиця А. В.,

аспірант

Національного університету «Одеська юридична академія»

<https://orcid.org/0009-0006-0456-8463>

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В ДОКТРИНІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

PROBLEMS OF CLASSIFICATION OF CUSTOMS PROCEDURES IN DOCTRINE AND LEGISLATION

У статті досліджується сутність митної процедури та її значення для ефективного функціонування системи митного регулювання. Проаналізовано положення Митного кодексу України, зокрема п. 21 ч. 1 ст. 4, де митна процедура визначається як комплекс взаємопов'язаних дій і формальностей, що супроводжують переміщення товарів через державний кордон. Визначено, що основною метою митної процедури є забезпечення законності обігу товарів, дотримання митного та податкового законодавства, а також контроль за дотриманням економічних і безпекових інтересів держави. Проаналізовано складові митної процедури, зокрема подання документів, декларування товарів, здійснення контролю та перевірок, а також права та обов'язки учасників зовнішньоекономічних відносин. В статті визначено, що митна процедура є інструментом реалізації державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності та підкреслено значення її досконалої класифікації для теорії та практики митного права.

Досліджено порівняння категорій «митна процедура» та «митний режим». Проаналізовано п. 25 ч. 1 ст. 4 МК України, де митний режим визначається як комплекс правових норм, що регламентують порядок дій митних органів, умови оподаткування і правовий статус товарів. Визначено, що міжнародно-правові акти ототожнюють ці категорії, про що свідчить використання термінів «procedure» та «regime» у англійській і французькій версіях міжнародних конвенцій та документів ВМО. Проаналізовано підхід Проекту МК України, де термін «митна процедура» частково ототожнюється з митними режимами, що потребує подальшого удосконалення законодавства.

У статті досліджено класифікацію митних процедур за кількома критеріями. Визначено, що процедури класифікуються за видом транспорту, способом переміщення товарів, обраним митним режимом та функціональним призначенням, включаючи контроль, оформлення та забезпечення сплати митних платежів. Проаналізовано, що такий поділ дозволяє враховувати специфіку перевезень, забезпечувати ефективність логістики, дотримання законодавства та прозорість процедур. Встановлено, що зміст митних процедур охоплює митний контроль, митне оформлення та сплату митних платежів, а також порядок їх виконання, що забезпечує законність переміщення товарів, захист економічних інтересів держави та дотримання міжнародних стандартів.

Визначено, що класифікація митних процедур забезпечує систематизацію дій учасників зовнішньоекономічних відносин, дозволяє оптимізувати роботу митних органів і прогнозувати застосування процедур у різних умовах. Проаналізовано правові та економічні наслідки вибору митного режиму та способу перевезення товарів, що підтверджує доцільність закріплення на законодавчому рівні чіткого переліку митних процедур у Проекті МК України для підвищення ефективності державного митного регулювання та забезпечення прозорості і стабільності зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: митна процедура, митний режим, класифікація митних процедур, митний контроль, митне оформлення, сплата митних платежів, зовнішньоекономічна діяльність, митне регулювання.

The article examines the essence of the customs procedure and its importance for the effective functioning of the customs regulation system. The provisions of the Customs Code of Ukraine are analyzed, in particular, clause 21 part 1 of article 4, where the customs procedure is defined as a set of interrelated actions and formalities that accompany the movement of goods across the state border. It is determined that the main purpose of the customs procedure is to ensure the legality of the circulation of goods, compliance with customs and tax legislation, as well as control over compliance with the economic and security interests of the state. The components of the customs procedure are analyzed, in particular, the submission of documents, declaration of goods, control and inspections, as well as the rights and obligations of participants in foreign economic relations.

The article determines that the customs procedure is an instrument for implementing state policy in the field of foreign economic activity and emphasizes the importance of its perfect classification for the theory and practice of customs

law. A comparison of the categories “customs procedure” and “customs regime” is studied. Clause 25 part 1 of article 4 is analyzed. 4 of the Customs Code of Ukraine, where the customs regime is defined as a set of legal norms regulating the procedure for customs authorities, taxation conditions and the legal status of goods. It is determined that international legal acts identify these categories, as evidenced by the use of the terms “procedure” and “regime” in the English and French versions of international conventions and WMO documents. The approach of the Draft Customs Code of Ukraine is analyzed, where the term “customs procedure” is partially identified with customs regimes, which requires further improvement of the legislation.

The article examines the classification of customs procedures according to several criteria. It is determined that procedures are classified by type of transport, method of movement of goods, selected customs regime and functional purpose, including control, registration and payment of customs payments. It is analyzed that such a division allows taking into account the specifics of transportation, ensuring the efficiency of logistics, compliance with legislation and transparency of procedures. It was established that the content of customs procedures includes customs control, customs clearance and payment of customs payments, as well as the procedure for their implementation, which ensures the legality of the movement of goods, protection of the economic interests of the state and compliance with international standards.

It was determined that the classification of customs procedures provides systematization of the actions of participants in foreign economic relations, allows optimizing the work of customs authorities and predicting the application of procedures in various conditions. The legal and economic consequences of choosing a customs regime and method of transporting goods are analyzed, which confirms the expediency of enshrining a clear list of customs procedures in the Draft Customs Code of Ukraine at the legislative level to increase the efficiency of state customs regulation and ensure transparency and stability of foreign economic activity.

Key words: *customs procedure, customs regime, classification of customs procedures, customs control, customs clearance, payment of customs payments, foreign economic activity, customs regulation.*

Постановка проблеми. Проблематика класифікації митних процедур має важливе значення для забезпечення ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності та дотримання державних інтересів. Особливо важливими постають митні процедури в умовах дії правового режиму воєнного стану. Правильне визначення і систематизація митних процедур сприяє уникненню правової невизначеності та забезпечує передбачуваність для учасників зовнішньоекономічних відносин. При цьому, неврегульованість у класифікації може призводити до порушень митного законодавства та створювати умови для зловживань. Чітке регламентування процедур дозволяє оптимізувати роботу митних органів та скоротити час оформлення товарів. На жаль, Митний кодекс України (далі – МК України) чітко не наводить класифікацію митних процедур, що призводить до наукових дискусій, а тому питання класифікації митних процедур в доктрині митного права не до кінця вирішене.

Доктринальні підходи до класифікації допомагають узагальнити практику та формувати єдині стандарти тлумачення норм. Законодавчі положення забезпечують правові рамки для застосування процедур і гарантують рівність учасників економічних відносин. Розбіжності у підходах науковців та практиків створюють потребу у гармонізації класифікаційних під-

ходів. Ефективна класифікація митних процедур сприяє підвищенню прозорості та контролю за переміщенням товарів через державний кордон. Вона також впливає на формування державної митної політики та забезпечення економічної безпеки країни. Отож, комплексне дослідження даної проблематики дозволяє вдосконалювати нормативну базу та практичні механізми застосування митного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика класифікації митних процедур з моменту прийняття нового МК України неодноразово ставала предметом досліджень. Однак попри праці науковців, на сьогодні немає чітких критеріїв класифікації митних процедур, які б були визначені в законодавстві. Так, різні аспекти даної тематики досліджували: Брачук А. О., Дорофєєва Л. М., Кормич Б. А., Неботов П. Г., Рябченко О. П., Федотов О. П. та інші науковці.

Однак незважаючи на праці вищезазначених науковців проблематика класифікації митних процедур залишається предметом активних наукових досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження класифікації митних процедур в доктрині та законодавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розпочати дослідження класифікації митних процедур, слід чітко визначити саму

сутність цього поняття. Відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 4 МК України, митна процедура являє собою комплекс взаємопов'язаних дій та формальностей, які супроводжують переміщення товарів через митний кордон країни [1]. З вищезазначеного помітно, що основною метою митної процедури є забезпечення законності обігу товарів, дотримання митного та податкового законодавства, а також контролю за дотриманням економічних та безпекових інтересів держави.

Митна процедура включає встановлені законом формальності, які регламентують порядок подання документів, декларування товарів, здійснення контролю та перевірок. Кожна процедура визначає конкретні права та обов'язки учасників зовнішньоекономічних відносин, зокрема суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів. Виконання митних формальностей має відбуватися у визначені терміни та відповідно до процедур, встановлених нормативними актами. Сукупність цих заходів дозволяє зменшити ризики порушень, забезпечити правильне оподаткування та дотримання вимог безпеки [2, с. 107-108]. Таким чином, можемо констатувати, що митна процедура є не лише технічною дією, а й інструментом реалізації державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Тому, безперечно, досконала класифікація митних процедур важлива не тільки для теорії митного права, але й для практики застосування митних процедур.

Переходячи до дослідження класифікації митних процедур, потрібно зазначити, що МК України не визначає в окремій статті їх переліку, а відповідні митні процедури розкидані по різних нормах МК України, що є дуже незручно для практики їх застосування. В цьому аспекті для порівняння досить актуальним вбачається порівняння митних процедур і митних режимів.

Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 4 МК України митний режим – це комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення [2]. Тобто, в певній мірі маємо певні подібності між категоріями митної процедури і митного режиму.

Варто зазначити, що міжнародно-правові акти часто прирівнюють поняття «митний режим» до категорії «митна процедура», що підкреслює тісний взаємозв'язок цих термінів у світовій практиці митного регулювання. В цьому контексті, як зазначає Б. А. Кормич, у цьому контексті варто звернути увагу на французьке походження слова «режим», яке у своєму первісному значенні передбачає послідовність або порядок здійснення певних дій. Це насамперед пояснює логіку ототожнення цих категорій у сучасних міжнародних документах, де «митний режим» виступає як комплекс правил і процедур, що регламентують порядок дій митних органів щодо товарів, які підлягають контролю [3, с. 87-88].

Крім того, потрібно зазначити, що в Словнику митних термінів, виданому Всесвітньою митною організацією, французький термін «regime douanier» подається як синонім англійського «customs procedures» і визначається як «режим, який застосовується митницею до товарів, що виступають об'єктами митного контролю» [4]. Таким чином, це все свідчить про те, що міжнародна практика трактує митну процедуру не лише як набір формальностей, але і відповідно як систему регламентованих дій, що забезпечують контроль та регулювання переміщення товарів через державний кордон.

Додатково, відображення цього підходу можна простежити у Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. У документах цієї конвенції англійська версія використовує термін «procedure», а французька – «regime», що демонструє взаємозамінність понять і їхнє ототожнення на міжнародному рівні. Подібна практика підтверджує, що термін «митна процедура» у міжнародно-правових актах охоплює як сам порядок здійснення митного контролю, так і правові режими застосування відповідних правил [5].

У Рамкових стандартах безпеки та спрощення міжнародної торгівлі, розроблених ВМО, зустрічається поняття «customs control procedures», яке відображає комплекс заходів митного контролю, проте чіткої дефініції цього терміну немає. Це підкреслює, що у міжнародному контексті категорія «митна процедура» часто ототожнюється з «митним режимом»,

об'єднуючи у собі як процедури контролю, так і правові режими застосування [6, с. 23–24].

Таким чином, аналіз міжнародно-правових джерел дозволяє зробити висновок, що в практиці світового митного регулювання ці два поняття використовуються як взаємозамінні, відображаючи як організаційно-технічний, так і правовий аспекти митного контролю.

Однак в Україні застосувати положення ст. 70 МК України як різновидів митних процедур не можна, оскільки ст. 70 МК України визначає митні режими.

Разом з тим, проект МК України також не наводить вичерпного переліку митних процедур. Хоча при цьому, цей термін зустрічається досить часто, і багато в чому також йде їх отождолення з митними режимами.

Відповідно до п. 37 ст. 5 Проекту МК України митна процедура – будь-яка з таких процедур, під яку можна помістити товари згідно з цим Кодексом:

- а) випуск у вільний обіг;
- б) спеціальні процедури;
- в) експорт [7].

До речі, ст. 70 МК України серед видів митних режимів називає: 1) імпорт (випуск для вільного обігу); 3) експорт (остаточне вивезення) [1]. Тобто, як ми бачимо, Проект МК України в певній мірі митні процедури зводить до митних режимів, що також не сприяє чіткій класифікації митних процедур. Тому, багато в чому Проект МК України, також потребує свого удосконалення.

Однак, все ж таки, проаналізувавши чинне митне законодавство, можна виділити певну класифікацію митних процедур, яка дозволяє систематизувати їх за різними критеріями.

По-перше, митні процедури класифікуються залежно від виду транспорту, за допомогою якого товари перетинають державний кордон. До таких процедур належать ті, що застосовуються під час перевезень авіатранспортом, залізничним, автомобільним, морським та річковим транспортом, трубопровідними системами або лініями електропередач, а також для товарів, що переміщуються змішаними видами транспорту. Таким чином, можемо констатувати, що такий поділ дозволяє враховувати специфіку організації контролю та оформлення товарів у різних транспортних системах,

а також створює основу для розробки диференційованих правил та методик контролю.

В свою чергу, по-друге, класифікація митних процедур залежить від способу переміщення товарів через кордон. Сюди відносяться процедури, що застосовуються під час перевезення вантажів у супроводжуваних або несупроводжуваних багажах, ручній поклажі, міжнародних поштових та експрес-відправленнях. Отже, констатуємо, що такий підхід до класифікації дозволяє митним органам розробляти оптимальні механізми контролю, зменшувати ризики порушень і забезпечувати ефективне функціонування логістичних ланцюгів.

Натомість, по-третє, митні процедури класифікуються залежно від обраного митного режиму. Це насамперед означає, що порядок здійснення контролю та оформлення товарів може відрізнитися залежно від того, чи товари ввозяться, вивозяться, тимчасово зберігаються або використовуються у виробничих цілях. Таким чином, такий критерій класифікації дозволяє враховувати правові та економічні наслідки застосування різних режимів, забезпечуючи дотримання законодавчих вимог і належне справляння митних платежів.

По-четверте, митні процедури можна виділити за функціональним призначенням, зокрема під час здійснення митного контролю, митного оформлення та забезпечення сплати митних платежів. Це включає контроль за правильністю обчислення та повнотою сплати податків і зборів, а також дотримання встановленого порядку виконання відповідних дій. Така класифікація дозволяє забезпечити комплексний підхід до організації митного нагляду і формування ефективної системи контролю, яка відповідає як національним, так і міжнародним стандартам [8, с. 246].

Загалом, можемо констатувати, що зміст митних процедур охоплює три основні складові: митний контроль, митне оформлення та сплату митних платежів, а також порядок їх виконання. Кожна складова передбачає чітко визначені дії та обов'язки учасників митних відносин, що забезпечують законність і прозорість переміщення товарів через державний кордон, а також захист економічних інтересів держави та дотримання міжнародних стандартів торгівлі. Такий системний підхід дозволяє

підвищити ефективність митного регулювання і забезпечити прогнозованість у застосуванні митних процедур у різних умовах [9, с. 115]. Розуміння змісту митних процедур є важливим для їх класифікації.

Висновки. Отже, класифікація митних процедур – це систематизація сукупності дій та формальностей, що супроводжують переміщення товарів через державний кордон, за визначеними критеріями, зокрема за видом транспорту, способом переміщення товарів, обраним митним режимом та функціональним призначенням процедур. Така класифікація дозволяє впорядкувати порядок здійснення митного контролю, митного оформлення та сплати митних платежів, забезпечуючи закон-

ність, ефективність та прогнозованість митного регулювання. Застосування класифікації митних процедур за зазначеними критеріями дозволяє враховувати специфіку перевезень різними видами транспорту, особливості обробки вантажів і багажу, правові та економічні наслідки вибору митного режиму, а також забезпечує комплексний контроль за дотриманням митного законодавства. Такий підхід сприяє оптимізації роботи митних органів, підвищує прозорість процедур та створює умови для ефективного виконання державних митних та економічних функцій. Тому, вбачаємо за доцільне в Проекті МК України закріпити на законодавчому рівні чіткий перелік митних процедур за аналогією з митними режимами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.
2. Митне право: підручник / За заг. ред. О. П. Рябенко, Л. М. Дорофєєвої. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 548 с.
3. Кормич Б.А. Митні режими як інститут митного права. *Митна справа*. № 6. 2013. С. 86–92.
4. Glossary of international customs terms. *World Customs Organization*. URL :<http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/~media/949B39871CE147BAB2667EC6758F29C8.ashx>. (дата звернення: 19.09.2025).
5. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція): Конвенція від 18.05.1973. *Офіційний вісник України* від 23.09.2011. 2011 р., № 71, № 18, 2011, ст. 727, стор. 244, стаття 2711.
6. Неботов П. Г. Рамкові стандарти безпеки і спрощення міжнародної торгівлі як механізм удосконалення експортного контролю продукції подвійного призначення в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 6. С. 21–25.
7. Проект Митного кодексу України. URL: https://customs.gov.ua/en/proiekt-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayin-i?fbclid=IwdGRjcAM6hCZleHRuA2FlbQlXMQABHmZjNP3k1pCs_hbmujfWqMYo6I_7y5oxzmZuRG7G7CUQMO4yUQzRzKb0Lma_aem_xiBNb8M0k66alyz9B_zBUA. (дата звернення: 19.09.2025).
8. Брачук А. О. Категорія «митні процедури» в українському законодавстві : поняття та типологія. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), А. В. Полухіна (відп. ред.); НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2016. Вип. 58. С. 241–250.
9. Федотов О.П. Концепція державної митної справи: виклики модернізації в Україні : монографія. Одеса : Юрид. літ-тура, 2016. 389 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025